

Systematiskt agerande för att veta vilken verkan som skolorna har.

Mats Ekholm, professor emeritus, Karlstads universitet

Skolchefen ska bedöma vilken kvalitet som utbildningen håller i kommunen så att den politiska nivån får bra underlag för sina beslut. Förskolor, grundskolor och gymnasieskolor redovisar årligen sin kvalitet. För att kunna reflektera över den egna verksamhetens framgångar och motgångar behöver skolornas bedömningar baseras på sakliga utredningar. För grundskolors del är det mycket vanligt att man som underlag för kvalitetsbedömningarna använder resultaten från de nationella proven i de årskurser där dessa används. I alla skolformer är det vanligt att man använder frågeundersökningar till de lärande, deras föräldrar och till lärare om olika företeelser, som till exempel välbefinnande, bruk av tid och arbetssätt, attityder. Genom att kvalitetsredovisningar utgör en återkommande självreflektion håller många skolor på att genomföra uppföljningsstudier av den egna verksamheten. Kvaliteten på de studier som läggs till grund för bedömningarna har vuxit i takt med att undersöknings- och analysarbete blivit vanligt och i takt med att lärare som genomgått de nya utgåvorna av lärarutbildningen kommer att delta i dessa interngranskande processer. Från början av 1990-talet har många som blivit lärare själva utfört ett mindre vetenskapligt arbete under sin grundutbildning. Förmågan att använda olika undersöknings- och analysinstrument utvecklas och fler lärare blir kapabla att medverka i den produktion som sker av systematisk kunskap om den egna verksamheten och dess verkningar. Det har blivit allt vanligare att lärare dokumenterar sina utvecklingsinsatser och presenterar dessa, så att fler än den närmaste kretsen kan ta del av denna kunskap.

Kommunerna står under de kommande åren inför intressanta utmaningar. Utbildningsväsendet fortsätter att internationaliseras, inte minst genom de åtaganden som gjorts mellan länderna som ingår i den europeiska unionen. Makt och ansvar inom skolväsendet har fördelats så att den lokala nivån har mer och mer att bestyra. Kraven ökar på

skolorna att kunna redovisa hur väl de når de nationella målen och hur de ser på den egna verksamhetens förmåga att lösa olika skolproblem. Variationsrikedomen bland de lärande ökar vad det gäller kulturell och språklig bakgrund bland annat då rörligheten ökat inom EU. De förändrade livsvillkoren, som uppstått som en följd av mångåriga ekonomiska, sociala och ekologiska förändringar i spåren av industrialismen i form av klimatförändringar, utarmning av naturtillgångar, resursslöseri, miljöhötande konsumtions- och produktionsmönster, pekar på förändringar av innehållet i skolornas arbete. Förändringar av samhällslivet kommer att fordras för att klara en övergång till mer hållbara utvecklingsstrategier än de som praktiserats under de senaste årtiondena. Lärare och skolledare utgör viktiga nyckelgrupper för att dessa förändringar ska bli omsatta i verkligheten. De yrkeshandlingar som dessa grupper utför kommer i hög grad att avgöra på vilket sätt medborgarna kan förberedas att möta de framtida utmaningarna.

Läro- och skolledargrupperna strävar efter att tona fram som högt professionella, bland annat genom att basera yrkesverksamheten på vetenskaplig kunskap. Skolans verksamma betonar vikten av att man kan individanpassa hjälpen till de lärande, så att de samlade resultaten som skolor uppvisar förbättras. Lärare och skolledare tar ansvar inte bara för yrkesutövandet, utan också för utveckling av detta och av skolorna. Lärare respektive skolledare eftersträvar också att höja den egna gruppens anseende. Bland lärarnas fackliga strävanden ingår att skapa en rikare karriärstruktur, så att yrkesinnehavarna ska kunna finna utrymme för den växande kompetens som man besitter.

Inom flera av lärarnas och skolledarnas yrkesdomäner behöver systematiskt bildad kunskap tas fram för att skolorna ska kunna bli slagkraftiga. För läraryrket gäller det att leda lärande och att därvid basera ledarinsatserna på kunskaper såväl om lärande och dess variationer bland människor som om ledarskap och nära relationer mellan lärare och elever. Särskilt angeläget förefaller det vara att utvidga det kunskapsfält som kan användas för att lärare ska kunna ställa diagnos på de lärandes sätt att lära. Detta för att undervisningen ska kunna individualiseras med avseende på elevers sätt att närma sig inläring. Ny kunskap behöver produceras såväl om olika sätt att lära, som om olika metoder för att diagnostisera lärande. Sådana kunskaper, som bildats om lagarbetets villkor och rytmer, om att delta i utformningen av den

egna skolans anda och miljö och om att delta i de offentliga samtalen om skolan och dess verksamhet, behöver inhämtas av lärare och skolledare. För skolledare framstår sådana områden som organisering, utvärdering, översiktsinsatser, hushållning med resurser, att bedöma och utveckla kvalitet liksom mål och styrningsfrågor som angelägna att ta del av och att bidra till.

Genom att se hur andra verksamheter agerat kan skolchefen inse att det fordras mer av ”klinisk forskning” inom många av de domäner som lärar- och skolledaryrkena innehåller så att yrkena bättre ska kunna utgå från en vetenskaplig bas. Även om den utbildningsvetenskapliga forskningen utökats, räcker denna inte till för att förse yrkena med en systematisk kunskapsbas. Skolchefen behöver därför se till att det inom kommunen, i lärarnas och skolledares befattningar, skapas utrymme för detta slags kunskapsproduktion. Lösningar av det slag som sedan länge funnits inom landstingen, där medel för lokalt utvecklingsarbete samlats ihop för att någon eller några befattningshavare ska kunna koncentrera sig på att ta fram ny kunskap, behöver finna sina lösningar i skolorna. Att till exempel samla ihop medel för att göra det möjligt för en grupp lärare att parallellt pröva ett par, tre olika läsinlärningsstrategier, för att därmed komma fram till vilka styrkor och svagheter dessa strategier har, är fullt möjligt inom rådande ansvarssystem.

Skolor kan behöva gå samman för att skapa kontrasterande utvecklingsmiljöer för språkinläring, där till exempel ett par skolor låter hela det dagliga arbetet ske på engelska under en längre tidsperiod, medan andra skolor arbetar med engelskinläringen på sedvanligt sätt genom att några lektioner i veckan ägnas åt ämnet. Medel behöver sättas av så att mätningar av språkfärdigheten sker och så att ordentliga analyser görs av vilken effekt som uppnåtts med förändrade arbetsrutiner. När detta slags bearbetningar och analyser sker av planerad praktikerforskning inom det pedagogiska fältet, ökar skälen för inblandade lärare och skolledare att ta del av den växande kunskapsbasen.

Skolchefen behöver ta de initiativ som behövs i kommunen för att den systematik ska kunna hållas för att lärare och skolledare ska kunna bidra till att vidga vetandet om den egna yrkesverksamheten och dess effekter. Genom att stärka sådant systematiskt arbete som beskrivits

ovan kan lärarna och skolledarna samtidigt förse kommunens ansvariga politiker med kvalificerade underlag för nya ställningstaganden om förbättringar och förändringar av utbildningsverksamheten i kommunen.